

حسن نیت در قرارداد، مبنای تعهد به درستکاری و تعهد به همکاری در حقوق فرانسه

دکتر عباس قاسمی حامد*

چکیده

واژه «حسن نیت» مندرج در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه گویای مفاهیم درستکاری، صداقت، امانت و اعتماد است. این قاعده اخلاقی که به یک قاعده حقوقی تبدیل شده، یکی از نقطه‌های اتصال و خطوط ارتباط مابین حقوق و اخلاق است. در واقع، قانونگذار فرانسوی با وضع این ماده قانونی و شناسایی یکی از ارزشهای اخلاقی در اعمال و روابط حقوقی، مفهومی اخلاقی را در حوزه روابط قراردادی مورد توجه قرارداده است. حسن نیت به عنوان یکی از ابزارهای نفوذ قواعد اخلاقی در حوزه حقوق قراردادها، در مرحله انعقاد قرارداد و در مرحله اجرای آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

حسن نیت طرف قرارداد بعنوان وضعیت و حالتی درونی، در مرحله مذاکرات پیش‌قراردادی و در هنگام اجرای آن دارای دو جنبه عملی است: اول درستکاری و سپس همکاری و مشارکت. ارزیابی این مفهوم درونی در حوزه حقوق قراردادها، از طریق بررسی علمکرد و رفتار ظاهری فرد ممکن است. علیرغم درج عنوان حسن نیت در قانون مدنی فرانسه بدون اشاره به مفاهیم درستکاری و همکاری، به نظر نمی‌رسد که بتوان این دو اثر ساخته دست رویه قضایی و دکترین که تجلی خارجی و عملی حسن نیت در روابط پیش‌قراردادی و قراردادی است را از مفهوم حسن نیت تفکیک نمود. تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در قرارداد بر مبنای دو زمینه بروز خارجی اصل

* دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

حسن نیت شکل می‌گیرد. زمینه‌های یاد شده تعهد به درستکاری و تعهد به همکاری است. به بیان دقیقتر، این دو جنبه، ضرورت رعایت تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد را توجیه می‌نماید. لذا، تعهد مذکور می‌تواند بر مبنای بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه پایه‌ریزی گردد.

مقدمه

۱- توسعه روابط اجتماعی و به تبع آن قراردادی، پیدایش عوامل جدید تولید در مقیاس‌های امروزی و مصرف انبوه از یک سو، ظهور تخصص‌های گوناگون در زمینه کالا و خدمات موجود در عرصه بازار و پیچیدگی روز افزون اطلاعات در مورد کالاهای مورد نیاز افراد جامعه از سوی دیگر، خطر برهم خوردن و اختلال در تعادل قراردادی را به دنبال دارد. استمرار این اختلالات در روابط قراردادی موجبات برهم خوردن نظم اجتماعی را فراهم می‌آورد. براین اساس، ایجاد تعادل قراردادی با بهره‌گیری از مفاهیم و روش‌های جدید حقوقی، دغدغه نظام‌های حقوقی درگیر با مسئله است. چراکه، امروزه دیگر قرارداد صرفاً مسئله شخصی طرفین آن نیست. اجتماع نیز خود را ملزم به نظارت بر چگونگی برقراری روابط قراردادی می‌داند.

در همین راستا، کشورهای توسعه یافته با رویکردی جدید در عرصه حقوق، اقدام به وضع قواعد مبتنی بر اندیشه حمایت از مصرف‌کننده و بکارگیری روش‌های جدید ایجاد تعادل قراردادی نموده‌اند. رشته حقوق مصرف‌کننده نیز بر این اساس پایه‌ریزی شده است. ایجاد این رشته جدید و پردازش قواعد حقوقی آن امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر در جهت زمینه‌سازی توسعه اقتصادی است. هدف اساسی این شاخه جدید حقوقی، ایجاد تعادل قراردادی در دورانی است که دسترسی متخصصین به اطلاعات گوناگون و پیچیده موجبات برتری آنها را نسبت به مصرف‌کنندگان فراهم آورده و در نتیجه تعادل قراردادی را با مخاطره روبرو نموده است.

۲- یکی از اساسی‌ترین مباحث رشته حقوق مصرف، نظریه «تعهد به اطلاعات در

قرارداد^(۱) است. با این توجه و با عنایت به وضعیت کنونی روابط قراردادی در عرصه ملی و به منظور بهره‌گیری از تجارب کشورهای توسعه یافته در این خصوص، اولین مقاله در زمینه طرح کلی نظریه تعهد به تأمین و ارائه اطلاعات توسط نگارنده با عنوان «مروری اجمالی بر نظریه تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه»^(۲) در دسترس علاقمندان قرار داده شد. با انجام مطالعات مربوط به دوره‌های تحصیلات تکمیلی در کشور فرانسه که محصول آن سه اثر به زبان فرانسه در این زمینه است،^(۳) مقالات دیگری با عنوان «راه حل حقوق فرانسه در مقابله با شروط تحمیلی در قراردادها»^(۴) و «معرفی حقوق مصرف با مقدمه‌ای از مترجم»^(۵) به چاپ رسید. اینک، با توجه به طرح جنبه‌های کلی مسئله، زمان بررسی موضوعات خاص مرتبط با مباحث یادشده فراهم شده است. براین اساس، به منظور آشنائی با یکی از مبانی مهم نظریه تعهد به تأمین و ارائه اطلاعات در قرارداد، در مقاله حاضر، «اصل حسن نیت» مورد بررسی قرار خواهد گرفت. این قاعده اخلاقی که با ورود در حوزه حقوق به یک اصل عام حقوقی تبدیل شده در دو شکل «تعهد به درستکاری»^(۶) و «تعهد به مشارکت و همکاری»^(۷) در حوزه حقوق قراردادها قابل شناسائی و ارزیابی است.^(۸)

1- Obligation d'information dans le contrat.

۲- قاسمی حامد، دکتر عباس، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه، مجله کانون وکلای، ش ۱۰، ۱۳۷۵، ص ۴۸ به بعد.

3- Abbas. GHASEMI HAMED, L'obligation précontractuelle de renseignement, Mémoire, Université de Rennes I, 1994.- Abbas. GHASEMI HAMED, De l'obligation d'information dans le contrat, thèse, Université de Rennes I, 1998.- Abbas. GHASEMI HAMED, Le professionnel et le consommateur, les deux principales catégories des parties à l'obligation d'information, Revue juridique de l'ouest, Centre de recherche juridique de l'ouest, Rennes, 1998/4, p. 507 et s.

۴- پرفسور فیلیپ سیمیلر، راه حل حقوق فرانسه در مقابله با شروط تحمیلی در قراردادها، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش ۲۴-۲۳، ص ۲۳۹ به بعد.

۵- پرفسور ژان کله اولوآ، معرفی حقوق مصرف با مقدمه‌ای از مترجم، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۲۳، ۱۳۷۷، ص ۲۳۹.

6- Obligation de loyauté.

7- Obligation de coopération.

۸- برای آشنائی با موضوع رک. مارگریت وانل، حسن نیت، ترجمه دکتر غلامعلی سیفی، دکتر منصور امینی، مجله کانون وکلای، ش ۱۰، ۱۳۷۵، ص ۱۹۲ به بعد.

۳- واژه حسن نیت «Bonne foi» در حقوق فرانسه ترجمه تحت‌اللفظی مفهوم حقوقی «Bona fides» در حقوق رم است. کلمه «Fides» در حقوق رم گویای امانت، درستکاری و اعتماد است. این اصطلاح در حقوق کلیسا در قالب مفاهیم ایمان و اعتقاد متجلی شده و متعاقباً از اهمیت بسیاری نیز برخوردار گردیده است.^(۹)

اصطلاح رمی «Bona fides» در حقوق آلمان مرکب از دو جزء است: اول «Guter glaube» که به معنای باور و اعتقاد نادرستی است که قابل بخشش است و دیگری «Treu und glauben» که به معنای درستی و اعتماد می‌باشد. کلمه مشترک «Glaube» در حقوق آلمان معادل کلمه «Fides» در حقوق رم است.^(۱۰)

۴- با توجه به وجود اصطلاح واحد و غیر قابل تفکیک «حسن نیت» «Bonne foi» در حقوق فرانسه، برخی بر این عقیده‌اند که «حسن نیت» اصل یکپارچه، واحد و عامی است^(۱۱) که بر اساس اندیشه عدالت شکل گرفته و قوام یافته است.^(۱۲) به نظر برخی دیگر، اصل «حسن نیت» تنها ناشی از عدم تفکیک بین دو مفهوم رمی «قراردادهای حقوقی محض» و «قراردادهای با حسن نیت» است. در قراردادهای حقوقی محض، محتوای قرارداد بر اساس معنی تحت‌اللفظی عبارات به کاررفته در آن تعیین می‌گردد و اصطلاحاً قرارداد موضوع تفسیر ادبی قرار می‌گیرد. لکن، در قراردادهای با حسن نیت، تفسیر عبارات مندرج در آن با انعطاف بیشتری صورت می‌پذیرد و اصطلاحاً قرارداد به شکل موسع تفسیر می‌گردد. در قراردادهای با حسن نیت، قضات می‌توانند از محدوده

9- F. GORPHE, Le principe de la bonne foi, thèse, Paris, Librairie Dalloz, 1928, p. 11- Y. PICOD, le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat, préface de Gérard Couturier, L.G.D.J., 1989, p.12.

10- P. JOURDAIN, rapport français, Dans la formation du contrat, in: la bonne foi, Travaux de l'Association Henri Capitant, t.XLIII, Litec, n. 992, p. 121. Gorphe, th.préc., p.12 - G. LYON-CAEN, De l'évolution de la notion de bonne foi, RTD. civ., 1946, note 5, p. 76.- PICOD, (le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.12. - R. DESGORCES, la bonne foi dans le droit des contrats: rôle actuel et perspectives, Thèse Université Paris 11, 1992, p.37.

11- GORPHE pour M. BRETON, cité par LYON- CAEN, art. préc., p. 76- DESGORCES, th.préc., p.38. 12- GORPHE, th.préc., p.9 et s.

مفاهیم کلمات فراتر رفته و اراده طرفین قرارداد را مبنای تفسیر آن قرار دهند.^(۱۳) امروزه، ملاحظه جنبه‌های دوگانه یاد شده از مفهوم «حسن نیت» در حقوق آلمان، مورد قبول حقوقدانان فرانسوی نیز قرار گرفته است.^(۱۴) به عبارت دیگر، «حسن نیت» با دو وضعیت مطابقت دارد. نخست گویای خطای در شناخت و اشتباه نسبت به دریافت واقعیت است. در این فرض، «حسن نیت» اعتقاد نادرست و مبتنی بر اشتباه است. دوم «حسن نیت» موجب تفکیک مرزهای اراده و فعلیت آن است. به عبارت دقیق‌تر، «حسن نیت» بر اساس فقدان قصد ناشایست و نادرست تعریف می‌گردد.

با این توجه، از طرفی «حسن نیت» مفهومی درونی، معنوی و روانشناختی است که در شکل منفی، همانند «عدم شناخت» و «جهل» قابل تعریف و شناسایی است. این تعریف در ماده ۵۵۰ قانون مدنی فرانسه قابل ملاحظه است. این ماده قانونی مقرر می‌دارد: «دارنده و متصرف زمانی با حسن نیت است که تصرف مالکانه او بر مبنای جهل به عیوب عنوان ناقل مالکیت باشد». و از سوی دیگر، «حسن نیت» مفهومی با جوهر کاملاً اخلاقی است. در این معنا، «حسن نیت» قاعده‌ای رفتاری است که درستی و صداقت عاری از هرگونه سوء نیت را در امور حقوقی الزام آور می‌داند. این معنا در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه قابل ملاحظه است. این ماده قانونی مقرر می‌دارد: «کلیه قراردادها باید با حسن نیت اجرا شوند».

۵- به طور خلاصه باید گفت؛ مفهوم «حسن نیت» در حقوق فرانسه در دو صورت

13- VOLANSKY, Essai d'une définition expressive du droit basée sur l'idée de bonne foi, Thèse, Paris, 1929, P.325. LYON-CAEN, art.préc., p.76. - DESGORCES, th.préc., p.12. - C. DEMOLOMBE, Cours de Code Napoléon, t.XXIV., n. 393. - R. DEMOGUE, Traité des obligations en général, t.6, n.3 - L. JOSSERAND, Cours de droit civil français, t.II, 1939.- R. MONNIER, Manuel élémentaire de droit romain, t.2, Les obligations, 5e éd., 1954, n. 94.

14- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op. cit., p.12. - M.VANEL, Bonne foi, Encyclopédie Dalloz, Répertoire de droit civil, t.II, Civ., 1984, n. 3, p.1- JOURDAN, rap.préc., p. 121. - LYON-CAEN, art.préc., p.76-77. - DESGORCES, th.préc, p.37. - J.GHESTIN, Traité de droit civil, la formation du contrat, L.G.D.J., 3e éd., 1993, n. 264, p.238-9.

قابل شناسایی است که صورت دوم^(۱۵) آن مورد نظر است. در این فرض «حسن نیت» گویای درستکاری، صداقت، امانت و اعتماد است. معنای مذکور، که در قانون مدنی فرانسه متجلی گردیده، قاعده‌ای اخلاقی است که به یک قاعده حقوقی تبدیل شده است. بر این اساس، «حسن نیت» نقطه اتصال و خط ارتباط مابین حقوق و اخلاق است.^(۱۶) در واقع، حقوق مفهومی اخلاقی را مورد توجه قرار داده است. این مفهوم عبارت است از «شناسایی ارزشی اخلاقی در اعمال و روابط حقوقی و اعطای آثار و امتیازات به آن»^(۱۷) به این ترتیب، می‌توان گفت که راه حل توسعه این مفهوم اخلاقی در اعمال و روابط حقوقی، از جمله قرارداد، در قالب اصل «حسن نیت» ممکن است.^(۱۸)

۶- حسب مندرجات بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه، قراردادها باید با حسن نیت اجرا شوند. اما، اینک جای طرح این سؤال است که آیا اصطلاح «حسن نیت» به اندازه کافی روشن شده است؟ به بیان دیگر، این متن قانونی موجود در حقوق فرانسه، طرفین قرارداد را در عمل دقیقاً ملزم به اجرای چه امری می‌نماید؟ طرفین قرارداد چگونه باید رفتار کنند تا قرارداد با حسن نیت اجرا شود؟ از سوی دیگر، این سؤال قابل طرح است که آیا طرف قرارداد فاقد «حسن نیت» الزاماً دارای «سوء نیت» است؟ سؤال اصلی دیگر که چشم اندازه‌های دیگری را تصویر می‌نماید و کلید پاسخگویی به مسائل دیگر نیز خواهد بود این است که آیا «حسن نیت» دارای درجات مختلفی است؟ حوزه واقعی این سؤال با شناسایی دو نکته روشن می‌گردد:

اول - آیا فقدان «حسن نیت» وجود «سوء نیت» را به همراه خواهد داشت؟

دوم - در فرض فقدان «سوء نیت» آیا ممکن است «حسن نیت» نیز وجود نداشته باشد؟ به عبارت دقیق‌تر، آیا فقدان «سوء نیت» الزاماً تنها دلیل وجود «حسن نیت» است؟

۷- برای پاسخگویی به این دو سؤال بررسی مفهوم «سوء نیت» لازم است.

در زبان محاوره «سوء نیت» را می‌توان به عنوان نقطه مقابل «حسن نیت» در نظر

15- l'alinéa 3 de l'article 1134 du code civil.

16- JOURDAIN, rap.préc., p.121.

17- VANEL, art.préc., n. 2, p.1.

18- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., n. 6,p.11.

گرفت.^(۱۹) اما، مطابق نظر یکی از حقوقدانان فرانسوی^(۲۰) «سوء نیت» از جمله مفاهیم متضاد «حسن نیت» در کنار سایر مفاهیم متضاد آن است. وی اضافه می‌نماید که «تقلب» و «تدلیس» نیز از جمله مفاهیم متضاد دیگر «حسن نیت» می‌باشند.

به منظور دستیابی به دیدگاهی واضح و روشن از مفاهیم متضاد «حسن نیت» و در نتیجه بررسی مفهوم «سوء نیت» به نظر می‌رسد تفکیک مابین مراحل «قصد» و «عمل»^(۲۱) راهگشا باشد. چرا که، «حسن نیت» و «سوء نیت» از جمله شاخصه‌های «قصد» و «نیت» می‌باشند و با عمل ارتباط مستقیمی ندارند.

از سوی دیگر «تدلیس»، «تقلب» و «سوء استفاده از حق» که از مصادیق عملی «سوء نیت» می‌باشند از مصادیق افعال به حساب آمده و جزء مصادیق «قصد و نیت» محسوب نمی‌گردند.^(۲۲) عناوین مذکور، مصادیق مختلف سوء رفتارهای قراردادی می‌باشند.^(۲۳) «تقلب»، «تدلیس» و «سوء استفاده از حق» را می‌توان به عنوان تجلیات و پروزهای خارجی گوناگون «سوء نیت» در مرحله عمل و در حوزه حقوق مدنی در نظر گرفت. به بیان دیگر، عناوین یاد شده اخیر، از جهت رتبه موخر بر «سوء نیت» قرار دارند. آنها بر خلاف «سوء نیت» که از جنس «قصد و نیت» است در گروه اعمال و افعال دسته‌بندی شده‌اند.

۸- با پاسخگویی به جنبه اول سؤال قبلی که در ارتباط با فقدان «حسن نیت» به علت وجود «سوء نیت» مطرح گردید می‌توان گفت که پاسخ سؤال یاد شده مثبت است. به بیان دقیقتر، با وجود یکی از مصادیق «سوء نیت»، دیگر «حسن نیت» وجود نخواهد داشت. در مورد جنبه دوم سؤال مورد نظر نیز که در مورد فقدان همزمان «حسن نیت» و «سوء نیت» مطرح گردید باید گفت؛ تصور طرف قراردادی که فاقد «حسن نیت» و «سوء

19- DESGORCES, th.préc., p.66. et s.

20- LYON-CAEN, art.préc., n.2, p.77.

۲۱- عمل در معنای عام خود شامل عمل مثبت و منفی است.

22- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.32 et s. - DESGORCES, th.préc., p.57 et s. - A.BENABENT, Rapport français, Dans l'exécution du contrat, in: La bonne foi, Travaux de l'association Henri Capitant, t.XLIII, Litec, 1992, p.291.

23- DESGORCES, th.préc., p.58.

نیت» باشد ممکن است. این در صورتی است که فرد اخیر، هیچ عمل متقابلانه یا تدلیسی مرتکب نشده و فاقد قصد وارد نمودن خسارت به طرف دیگر قرار داد باشد.

اما با وجود این، طرف قرارداد مذکور تمام تلاش خود را برای انجام تعهدات خویش بکار نبرده است. لذا، غیر ممکن بودن اجرای قرارداد و یا سختی اجرای صحیح و کامل آن، نتیجه عدم همکاری و مشارکت فرد یادشده در اجرای قرارداد بوده و «سوء نیت» وی نقشی در این مسئله نداشته است. چرا که، بر مبنای فرض مسئله، مشارالیه هیچگونه رفتاری که گویای سوء نیت او باشد از خود بروز نداده است. لذا، با پاسخگویی به قسمت دوم سؤال قبل در خصوص مسئله امکان فقدان «حسن نیت»، در صورت فقدان «سوء نیت» باید گفت که طرف قراردادی که برای انجام تعهد خویش به نحو شایسته‌ای همکاری ننموده است فاقد «حسن نیت» در قرارداد است. اما نه به دلیل اینکه «سوء نیت» داشته یا مرتکب رفتار اشتباه قراردادی شده است بلکه، به خاطر اینکه تمام تلاش خود را برای اجرای قرارداد و انجام تعهدات خویش بکار نبرده است.

۹- با ملاحظه مراتب یادشده و بررسی نتایج حاصله به نظر می‌رسد که وجود «حسن نیت» وابسته به دو عامل است: اول اینکه وجود «حسن نیت ملازم» با فقدان «سوء نیت» و قصد ناشایست است.^(۲۴) به بیان دقیق‌تر شاخصه اول برای وجود حسن نیت، فقدان «تقلب»، «تدلیس» و «سوء استفاده از حق» در فرد دارای حسن نیت می‌باشد.

دوم اینکه وجود «حسن نیت»، با وجود اراده صحیح و شایسته طرف قراردادی که تمام تلاش خود را برای انجام وظیفه و تکلیف خود می‌نماید ملازمه دارد.^(۲۵) به بیان دیگر، «حسن نیت» با مشارکت و همکاری طرف قرارداد برای اجرای تعهدات خویش پیوند خورده است.

با الهام از این اندیشه و تفکر، شایسته است ابتدا محدوده و حوزه «حسن نیت» را در زمینه قرارداد مشخص نماییم.

۱۰- حسن نیت به عنوان ابزار نفوذ قواعد اخلاقی در حوزه حقوق قراردادها باید در مرحله انعقاد قرارداد و در مرحله اجرای آن مورد بررسی قرار گیرد. چرا که، بررسی

24- LYON-CAEN, art.préc., p.77.

25- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.26.

شیوه‌های گوناگون بروز «حسن نیت» در مرحله مذاکرات پیش قراردادی و در هنگام اجرای آن لازم است. در این قسمت این سؤال قابل طرح است که آیا وجود حسن نیت لازم و اجتناب‌ناپذیر است؟ این موضوع در «فصل اول» با عنوان «ضرورت استمرار حسن نیت در قرارداد» مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

سپس تعدد شیوه‌های بروز «حسن نیت»^(۲۶) در عمل که به طور همزمان برای وجود حسن نیت در قرارداد مورد نیاز هستند بررسی خواهد شد.^(۲۷) این موضوع نیز در «فصل دوم» با عنوان «عرضه‌های تجلی حسن نیت در قرارداد» بررسی خواهد شد.

فصل اول: ضرورت استمرار «حسن نیت» در قرارداد

۱۱- مفهوم «حسن نیت» اگر چه سالها مورد توجه علمای حقوق قرار نگرفت اما، امروزه این مفهوم در حقوق فرانسه مورد توجه به سزائی قرار گرفته و آثار حقوقی قابل توجهی را نیز به دنبال داشته است.^(۲۸)

ضرورت تنظیم روابط قراردادی به منظور دستیابی به تعادل قراردادی جدید^(۲۹) براساس اصل «حسن نیت» نیازی عملی در مراحل انعقاد و اجرای قرارداد است. به عبارت دیگر، ضرورت وجود «حسن نیت» در تمام مراحل ارتباطات قبل از انعقاد قرارداد و حین اجرای آن از آغاز تا پایان، امری اجتناب‌ناپذیر است.

اما، قانون مدنی فرانسه در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ مسئله «حسن نیت» قراردادی را تنها در مرحله اجرای قراردادها مورد توجه قرار داده است.^(۳۰) لذا، به منظور اعمال «حسن نیت» در مرحله قبل از انعقاد قرارداد، شناسایی اصلی کلی و حقوقی که رفتار با حسن

۲۶- بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه.

۲۷- به شماره ۹ در متن مراجعه نمایید.

28- C. MASS, Rapport général, in : La bonne, Travaux de l'association Henri Capitant, t. XLIII, Litec, 1992, p. 218.

29- J.J. BARBIERI, Vers un nouvel équilibre contractuel? Recherche d'un nouvel équilibre des prestations dans la formation et l'exécution du contrat, thèse, Toulouse, 1981.

30- JOURDAIN, rap.préc., p.122.

نیت را در غیر از موارد مندرج در ماده مذکور مورد توجه قرار دهد لازم است.^(۳۱) حال، جای طرح این سؤال است که آیا برای این نیاز عملی پاسخی وجود دارد؟ پاسخ به این سؤال در «مبحث اول» با عنوان «تشکیل قرارداد» و در «مبحث دوم» با عنوان «اجرای قرارداد» مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

مبحث اول: تشکیل قرارداد

۱۲- ضرورت وجود «حسن نیت» در مرحله انعقاد قرارداد بطور صریح در هیچ یک از متون کلاسیک قانونی فرانسوی پیش بینی نشده است.^(۳۲) اگر چه، به نظر برخی از مولفین فرانسوی «حسن نیت» مورد نظر ما از بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه سرچشمه نمی‌گیرد،^(۳۳) لکن از آنجا که قانون برای برخی تعرضات وارده به «حسن نیت» قراردادی ضمانت‌های اجرائی خاص پیش‌بینی نموده است باید پذیرفت در نظر قانونگذار فرانسوی تحقق و شکل‌گیری اعمال حقوقی باید در فضائی درستکارانه صورت پذیرد.^(۳۴) باین توجه، به نظر برخی دیگر از مولفین «قانونگذار ۱۸۰۴ با اعمال «حسن نیت» در خارج از مرحله اجرای قرارداد مخالف نبوده است».^(۳۵)

۱۳- علاوه بر این، همانگونه که آقای مستر^(۳۶) «Mestre» معتقد است سالها است که نیاز به وجود «حسن نیت» در مرحله انعقاد قرارداد مورد توجه قضات فرانسوی قرار گرفته است. بر مبنای نظرات ارائه شده از سوی ایشان: «بدون تردید بهترین دلیل بر این

31- P. VAN OMMESLAGHE, Rapport général, in : La bonne foi, Travaux de l'association Henri Capitant, t. XLIII, Litec, 1992, p.30 et s.

32- J. MESTRE, L'exigence de bonne foi dans la conclusion du contrat, RTD civ., 1989, p. 736. - JOURDAIN, rap.préc., p.122.

33- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., n.8, p.15.

34- LYON-CAEN, art.préc., n. 6, p.80,- F. TERRE, Ph. SIMLER, Y. LEQUETTE, Droit civil, Les obligations, 6e éd., précis Dalloz, 1996, n. 177, p.143 et n. 414, p.348.- VANEL, art.préc., n. 11, p.2. - J. FLOUR et J. L. AUBERT, Les obligarions, 1. L'acte juridique, 8e éd., par J.L. AUBERT, Armand Colin, 1998, n. 69, p.39.

35- DESGORCES, th.préc., p.129.

36- MESTRE, art.préc., p.736.

ادعا برخورد رویه قضایی نسبت به رفتار طرفین قرارداد در هنگام مذاکره آن است. همچنین توجه رویه قضایی به ضرورت رعایت تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد دلیل دیگری بر اثبات این ادعاست.^(۳۷) ایشان اضافه می‌نمایند که طرح اولیه قانون مدنی فرانسه تاکید می‌نمود که قراردادها باید با رعایت «حسن نیت» منعقد شده و اجرا گردند. لکن، تنها به دلایل شکلی، نسخه نهایی ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه صرفاً ناظر به مرحله اجرای قرارداد گردید. شعبه اول محاکم مدنی فرانسه پس از قریب به دوست سال، این نقص تاریخی را اصلاح نموده و صریحاً تعهد انعقاد قرارداد با حسن نیت را مورد توجه ویژه قرارداد. به این ترتیب، طرح این سؤال جا دارد که الزام به داشتن حسن نیت در مرحله اجرای قرارداد بدون وجود الزام به داشتن حسن نیت در مرحله انعقاد آن چه فایده‌ای به دنبال خواهد داشت؟ در واقع، قرارداد مجموعه‌ای واحد است که وجود «حسن نیت» در تمامی مراحل آن ضروری است.^(۳۸)

۱۴- در سالهای پایانی قرن بیستم آقای دسگارس «Desgorces» با بررسی و تحلیلی کم و بیش مشابه، به این نتیجه رسیده است که می‌توان در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه، الزام به داشتن حسن نیت را در تمامی امور مربوط به حقوق قراردادها ملاحظه نمود. به این ترتیب، ضرورت وجود تعهد به داشتن حسن نیت مابین افرادی که هنوز از نظر قراردادی با یکدیگر ارتباطی ندارند نیز ممکن می‌گردد. در واقع، الزام ساده معامله نمودن با حسن نیت، تحت تاثیر انجام عمل حقوقی تشکیل قرارداد تبدیل به تعهد به حسن نیت می‌شود.^(۳۹)

امروزه^(۴۰) در مرحله مذاکرات قبل از انعقاد قرارداد، رعایت منافع طرفین آینده قرارداد مورد توجه قضات قرار می‌گیرد.^(۴۱) لذا، با الهام از نظریه ایجاد تعادل قراردادی، رویه قضایی و دکترین فرانسوی، وجود حسن نیت برای طرفین قرارداد، علی‌الخصوص برای طرف قوی‌تر را در زمان تشکیل قرارداد الزامی می‌دانند. ضمانت

۳۸- همان منبع، همان جا.

۳۷- همان منبع، همان جا.

39- DESGORCES, th.préc., p. 129 et 130.

40- Cass.Civ., 1e, 10 mai 1989: Bull. civ., I, n. 187, p.124.

41- DESGORCES, th.préc., p.156 et s.

اجرای فقدان چنین حسن نیتی بر اساس مبانی شناخته شده قبلی و در قالب جدیدی وضع شده است. مبنای اندیشه مذکور، پاسداری و حمایت از تمامیت رضای قراردادی است. این حمایت در اشکال مثبت و منفی ظاهر می‌گردد.

۱۵- در مورد شکل منفی حمایت و پاسداری از رضای قراردادی باید گفت، بر اساس ضرورت شناسایی حسن نیت به عنوان اصل ناظر بر تشکیل قرارداد، تعهد به داشتن حسن نیت تضمین کننده ایجاد تعادل ما بین طرفین قرارداد می‌باشد.^(۴۲) این تعهد، ضرورت وجود صداقت در قرارداد به معنی فریب ندادن طرف مقابل را اقتضا می‌نماید. چراکه، اقدام مخالف، خود نوعی «فقدان حسن نیت و صداقت» خواهد بود.^(۴۳) الزام اخیر، طبیعتاً وظیفه مستمر عدم سوء استفاده از ضعف طرف مقابل را به دنبال خواهد داشت.^(۴۴) قوانین جدید با الهام از این نظریه، امکان مقابله با طرف قوی تر را با محافظت از طرف ضعیف تر ایجاد می‌نمایند.^(۴۵)

منشاء الزامات ناشی از تکالیف تنظیم کننده روابط قبل قراردادی اخیر الذکر، ضرورت رعایت^(۴۶) حسن نیت در تشکیل قرارداد است که قبلاً توسط دکترین و رویه قضایی فرانسه مورد شناسایی قرار گرفته است.^(۴۷) به منظور چاره جوئی در جهت بهبود وضعیت طرف ضعیف تر در قرارداد، تعهد پیش قراردادی جلوگیری از انتقال اطلاعات متقابلانه و فریب دهنده بین طرفین که ممکن است اراده طرف مقابل را معیوب نماید، مطرح می‌گردد.

۱۶- در مورد حمایت و پاسداری از رضای قراردادی در شکل مثبت آن باید گفت که به دلیل وجود عدم تساوی در صلاحیت‌ها و توانایی‌های طرفین قرارداد، نظریه تعهد

42- M. FABRE- MAGNAN, De l'obligation d'information dans les contrats, essai d'une théorie, préface de J. GHESTIN, L.G.D.J., 1992, p.43.- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.21.

43- Cass.civ., 1e, 26 février 1991: Bull. civ., 1, n. 73, p.74.

44- JOURDAIN, rap.préc., p.123.

۴۵- ماده 1-132 L. n. 95-96 du 1er févr. 1995) از قانون مصرف فرانسه در مورد شروط تضمینی.

۴۶- ر.ک. مبحث اول در فصل اول.

۴۷- ر.ک. مبحث اول در فصل دوم.

به تأمین و انتقال اطلاعات در قرارداد پایه‌ریزی شده است.^(۴۸) در این خصوص، تمایل موجود در زمینه اخلاقی نمودن روابط قراردادی و پیش‌قراردادی «علی‌الخصوص در زمان تشکیل قرارداد»^(۴۹) مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. این تعهد به منظور انتقال اطلاعات «در زمان تشکیل قرارداد از مفهوم حسن نیت سرچشمه می‌گیرد»^(۵۰) و یکی از روشهای وارد نمودن یک قاعده اخلاقی در حوزه حقوق قراردادها است.^(۵۱)

بنابراین، مفهوم تعهد به انتقال و دادن اطلاعات (قبل از قرارداد) در واقع نهادینه کردن الزام سنتی وجود حسن نیت در روند تشکیل قرارداد است. این الزام سنتی و کلاسیک، در هنگام بروز عدم تعادل اطلاعات در قرارداد به طرفین آن تحمیل می‌شود. در مرحله تشکیل قرارداد، این وظیفه، طرفین را به ارائه تمامی اطلاعات مورد نیاز برای ایجاد رضای سالم قراردادی ملزم می‌نماید.^(۵۲)

۱۷- با توجه به مراتب یاد شده به طور خلاصه باید گفت؛ در مرحله تشکیل قرارداد مابین دو طرفی که هنوز پیوندی قراردادی، بین آنها شکل نگرفته، وجود حسن نیت امری ضروری است. این الزام سنتی و کلاسیک، مبنای اخلاقی تحقق تعهد پیش‌قراردادی تأمین و ارائه اطلاعات در حوزه امور مربوط به قرارداد است.

اما آیا طرفین قرارداد به همان صورت که در زمان تشکیل قرارداد موظف به داشتن حسن نیت می‌باشند در زمان اجرای قرارداد نیز مکلف به داشتن حسن نیت خواهند بود؟ این مسئله را در «مبحث دوم» مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۴۸- برای توضیح بیشتر رک. دکتر عباس قاسمی حامد، مروری اجمالی بر نظریه تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد از دیدگاه حقوق فرانسه، مجله کانون وکلاء، ش ۱۰، ۱۳۷۵، ص ۴۸ به بعد.

49- Y. BOYER, L'obligation de renseignements dans la formation du contrat, thèse, Université d'Aix-Marseille, 1977, n. 15, p.31.

50- J. GHESTIN, La notion d'erreur dans le droit positif actuel, L.G.D.J., 4e éd. 1963, n. 96.

51- G. RIPERT, La règle morale dans les obligations civiles, L.G.D.J., 4e éd., 1949.

52- FABRE-MAGNAN, op.cit., p.43 et s.

مبحث دوم: اجرای قرارداد

۱۸- با پیروی از نظریه اخلاقی نمودن قرارداد و به منظور برقراری تعادل ما بین طرفین آن در این مبحث، جنبه دیگر مسئله شناسایی اصل حسن نیت به عنوان نیازی عملی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به بیان دیگر، موضع‌گیری حقوق فرانسه در خصوص شناسایی این نیاز عملی در مرحله اجرای قرارداد بررسی خواهد شد.

ضمن توجه به این موضوع، با بررسی معنی معاصر بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه بحث را آغاز می‌نمایم. چرا که، در زمینه اجرای قراردادهای، مفهوم حسن نیت^(۵۳) براساس مقررات مندرج در این ماده قانونی شناسایی می‌گردد. برای بررسی این مسئله شایسته است ابتدا معنی کلاسیک این ماده قانونی مورد بررسی قرار گیرد. در واقع، شناخت معنی گذشته، اغلب برای درک معنای جدید مفید خواهد بود.

۱۹- در مورد معنای کلاسیک بند ۳ از ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه، تمامی نویسندگان فرانسوی قرن نوزدهم خود را به معنی برگرفته از حقوق رومی محدود می‌نمودند. براساس این برداشت، شاخصه اصلی مندرجات بند ۳ ماده ۱۱۳۴ بر مبنای تمایز حقوق رومی ما بین قراردادهای با حسن نیت و قراردادهای حقوقی محض پایه‌ریزی شده است.^(۵۴)

۲۰- به گفته یکی از مؤلفین دوما «Domat» قاعده صداقت و حسن نیت را به عنوان یک اصل در قراردادهای مطرح می‌نمود. کامباسر «Cambaceres» با پیروی از نظریه دوما «Domat» در گزارش خود در مورد دومین پروژه قانون مدنی فرانسه، نسبت به رعایت آزادی قراردادی اصرار می‌ورزید. اما، براساس عقیده وی این آزادی باید با رعایت حسن نیت قراردادی اعمال گردد.^(۵۵) به این ترتیب، به عقیده وی و بسیاری دیگر بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه بر مبنای برداشت دوما وضع گردیده و

۵۳- به شماره ۱۰ به بعد در متن مراجعه نمایید.

54- J. de MALEVILLE, Analyse raisonnée de la discussion de code civil au conseil d'Etat, 1804, 1805. t.III, p.12, cité par DESGORCES, th.préc., p.12.

55- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., n. 67, p.84.

گویای پیروزی اندیشه ضرورت رعایت اصل حسن نیت در قرارداد است.^(۵۶) براساس نظرات اوبری و رو (Aubry et Rau) قراردادها باید با حسن نیت اجرا شوند و اجرای قرارداد بر مبنای نیت طرفین هدفی است که با توجه به آن قرارداد تشکیل گردیده است.^(۵۷) لذا، تفسیر قرارداد بر مبنای کشف اراده طرفین آن و با رعایت اصل حسن نیت خواهد بود.

آقای ولونسکی (Volonsky) با اضافه نمودن مبنا و منبعی دیگر معتقد است ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه «گویای تاثیر حقوق رمی و حقوق کلیسایی (دینی) در حقوق عرفی در زمان دومولن (Dumoulin) است. در واقع، در مورد حقوق کلیسایی، شخص مسیحی باید قراردادهای خود را با صداقت و درستکاری انجام دهد، چرا که دروغ گفتن و فراموش نمودن وعده‌ها مخالف اخلاق است»^(۵۸)

از سوی دیگر، بسیاری از مولفین فرانسوی برای شرح بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه به ماده ۱۱۳۵ قانون مدنی فرانسه^(۵۹) و قواعد تفسیر موجود در مواد ۱۱۵۶ تا ۱۱۶۴ این قانون تمسک می‌نمایند.^(۶۰) در تمامی طول قرن نوزدهم و سه ربع از قرن بیستم ماده قانونی مذکور در این معنا و در همین محدوده بکار رفته است.^(۶۱)

سالها متخصصین فرانسوی در رشته حقوق خصوصی از کنار بند ۳ ماده ۱۱۳۴ بدون توجه خاصی می‌گذشتند.^(۶۲) اما، با ظهور پدیده مصرف‌گرایی و بروز نظریه اخلاقی ایجاد تعادل بین طرفین قرارداد، تحول قابل توجهی نسبت به برداشت از این متن

56- DESGORCES, th.préc., p.12.

57- C. AUBRY et c. RAU, Droit civil français, t.IV, 6e, éd. par BARTIN, 1942, n. 346.

- M. PLANIOL et G. RIPERT, Traité Pratique de droit civil français, L.G.D.J. 2e éd., t.VI par ESMEIN, 1952, n. 379.

58-VOLONSKY, th.préc., no137.

۵۹- حسب مندرجات این ماده قانونی، قراردادها نه تنها طرفین را به موضوعات مندرج در آن ملزم می‌نمایند بلکه، طرفین ملزم به رعایت لوازم قانونی، عرفی و عادلانه منطبق با طبیعت موضوع نیز می‌باشند.

۶۰- برطبق این ماده قانونی در قراردادها به جای جستجوی مفاهیم ادبی الفاظ، می‌بایست در جستجوی قصد مشترک طرفین بود.

61- BENABENT, rap.préc., p.291 et s. - PICOD, (Le devoir loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.15 et 22.

۶۲- همان منبع، همان جا.

قانونی صورت گرفت.^(۶۳) با این توجه، اندیشه اخلاقی نمودن روابط قراردادی، امکان استنباط ضرورت وجود رفتاری صادقانه در روابط قراردادی را از مفهوم حسن نیت موجود در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه فراهم آورد.^(۶۴)

در سال ۱۹۸۹ میلادی رساله‌ای با عنوان «تکلیف به درستکاری در روابط قراردادی» توسط آقای پیکو^(۶۵) (Picod) و رساله‌ای دیگر در سال ۱۹۹۲ در مورد «حسن نیت در حقوق قراردادها» توسط آقای دسگارس^(۶۶) (Desgorces) تالیف گردید. متعاقب آن، مفهوم جدید «حسن نیت» به سرعت با استقبال زیادی مواجه شد. این تحرک و جنبش در نظریات حقوقدانان فرانسوی، تمایل به شناسایی اصل عام و کلی حسن نیت در روابط بین متعهدله و متعهد را براساس بند ۳ ماده ۱۱۳۴ (که ظاهر آن تنها در مورد اجرای قرارداد می‌باشد) به ارمغان آورده است.^(۶۷)

۲۱- قانونگذار فرانسوی با تنظیم بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه به صراحت و وضوح تمایل خود را به وارد کردن وظیفه‌ای اخلاقی در روابط قراردادی در هنگام اجرای قرارداد بیان نموده است. به عبارت دیگر، اجرای قرارداد باید با حسن نیت صورت پذیرد.

همانگونه که آقای پیکو (Picod) اشاره نموده است^(۶۸) بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه هیچ اشاره‌ای به تفسیر قرارداد ننموده است. از سوی دیگر، این ماده قانونی، در بخش تفسیر قراردادهای قانون مدنی درج نشده است.^(۶۹) لذا، «حسن نیت» در اجرای قرارداد، قاعده‌ای روشن و کلی برای تفسیر قراردادها را پایه‌ریزی نمی‌نماید. شرایط مقررده توسط ماده ۱۱۵۶ قانون مدنی فرانسه نیز به روشنی عهده دار مسئله

63- B. STARCK, Les Obligations, 2, contrat, par H. ROLAND et L. BOYER, Litec, 5e éd., 1995, no 1198, p.494.

64- BENABENT, rap.préc., p.293.

65- Y. PICOD, le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat, préface de Gérard Couturier, L.G.J., 1989.

66- R. DESGORCES, La bonne foi dans le droit des contrats: rôle actuel et perspectives, Thèse Université Paris II, 1992.

67- JOURDAIN, rap.préc., p.121-2.

68- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.16.

۶۹- فصل ۷ (پنج) از بخش III (سه) از تیترا III (سه) قانون مدنی فرانسه.

کشف اراده طرفین قرارداد و تفسیر آن بر مبنای قصد مشترک ایشان است.

۲۲- در پرتو ملاحظات اخیر، وظیفه داشتن «حسن نیت» در مرحله اجرای قرارداد، توسط بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه بیان گردیده است. تجلی عینی این تکلیف در تعهد به تامین اطلاعات قراردادی قابل ملاحظه است. رویه قضایی، در استدلال‌های خود بعضاً و در برخی موارد به «تعهد به اجرای با حسن نیت قرارداد استناد می‌نماید».^(۷۰) این در حالی است که دیوان کشور فرانسه، آن دسته از تصمیمات قضائی مراجع پایین دستی را که با تخطی از این متن اخذ شده است، نقض می‌نماید.^(۷۱)

۲۳- با توجه به مراتب مندرج در این فصل باید گفت؛ ضرورت داشتن «حسن نیت» در مرحله تشکیل قرارداد، به دلیل فقدان متن صریح قانونی، توسط علمای حقوق و رویه قضایی فرانسه پردازش شده است، در حالیکه، در مرحله اجرای قرارداد، ضرورت داشتن «حسن نیت» توسط شرایط مقرر در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه پیش‌بینی گردیده است.

در هنگام بروز عدم تعادل قراردادی، اصل حسن نیت موجبات شناسایی تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در مرحله تشکیل و اجرای قرارداد را فراهم می‌سازد.^(۷۲) لذا، اصل حسن نیت نه تنها قبل از تشکیل قرارداد بلکه، در زمان اجرای آن نیز ضرورت وجود چنین تعهدی را اعلام می‌نماید.^(۷۳) چرا که، چنین تعهدی بر مبنای اصل «حسن نیت» پایه‌ریزی شده است. به بیان دیگر، اصل مذکور مبنای اخلاقی تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در قرارداد است.^(۷۴)

70- Cass. com., 3 nov, 1992 : Bull. civ., IV, n. 338. - RTD civ. 1993, p.124, obs. MESTRE.

71- Cass.civ., 1e, 20 mars 1985: Bull. civ., 1, n. 102, p.93.

72- JOURDAIN, rap.préc., p.124.

73- V. CHRISTIANOS, Conseil, mode d'emploi et mise en garde en matière de meubles corporels, Contribution à l'étude de l'obligation d'informer, Thèse, Paris II, 1985, p.53.

74- J. ALISSE, L'obligation de renseignement dans les contrats, Thèse, Paris 11, 1975, p.59. - BOYER, th. préc., p.31. - C.LUCAS de LEYSSAC, L'obligation de renseignement dans les contrats, in: L'information en droit privé, préface, Y.

باروشن شدن محدوده اصل حسن نیت در مرحله تشکیل و اجرای قرارداد و اثبات ضرورت وجود آن در تمامی مراحل، به بررسی عرصه‌های تجلی اصل حسن نیت در قرارداد در «فصل دوم» خواهیم پرداخت.

فصل دوم: عرصه‌های تجلی حسن نیت در قرارداد

۲۴- در کتب فرهنگ لغات و آثار علمای حقوق فرانسه، اصل «حسن نیت» گاهی به عنوان وصف «قصد نیت» و گاهی به عنوان ویژگی «عمل و فعل» در نظر گرفته شده است. در برخی موارد نیز بطور همزمان، این اصل به عنوان صفت «قصد نیت» و «عمل» شخص معرفی می‌شود. با بررسی مفهوم سوء نیت، مسئله اختلاف بین دو مرحله قصد و نیت و عمل را به اختصار بررسی نمودیم.^(۷۵)

بررسی عمیق‌تر «حسن نیت» را باید با بررسی مراحل آن آغاز نمود و سپس به مسئله بررسی شرایط وجود «حسن نیت» در قرارداد پرداخت. همانگونه که قبلاً اشاره شد وجود «حسن نیت» وابسته به دو شرط است: فقدان سوء نیت ابراز شده و احراز همکاری طرف قرارداد.^(۷۶) وجود این دو عامل، بیانگر وجود مصادیق خارجی مختلف حسن نیت در عمل است.

با ذکر برخی از مصادیق مندرج در کتب فرهنگ لغات در مورد معنای حسن نیت و مثالهای علمای حقوق فرانسه، به بررسی مرحله عمل (که وضعیتی خارجی و عملی) است و مرحله قصد و نیت (که یک رفتار ذهنی است) در مورد حسن نیت در حوزه حقوق قراردادها خواهیم پرداخت.

LOUSSOUARN, L.G.D.J., 1978 n. 7, p. 308. - PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., n. 97, p.114 - DESGORCES, Th.préc., p.52 - FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 51, p.42, et n. 73, p.62. - A. GHASEMI HAMED, L'obligation précontractuelle de renseignement, Mémoire, Université de Rennes 1, 1994, p.38 et s.

۷۶- رک. شماره ۹ در متن.

۷۵- رک. شماره ۷ به بعد در متن.

۲۵- براساس فرهنگ لغت (Robert) حسن نیت «ویژگی کسی است که با قصد صحیح و درست و بدون مکر و حيله رفتار می نماید».^(۷۷) در این معنا، مصادیق رفتاری در شکل «صحبت کردن» و «عمل کردن» ظاهر می گردد. لذا، با جداسازی مراحل مذکور، حسن نیت در زمان واحد به عنوان ویژگی قصد و عمل شخص معرفی می گردد. همچنین، می توان اندیشه این تفکیک را در مثالهای ارائه شده در فرهنگ لغت تخصصی (Vocabulaire Juridique) در مورد حسن نیت ملاحظه نمود. در این مثال ها از یک سو حسن نیت به عنوان ویژگی عمل^(۷۸) و از سوی دیگر به عنوان ویژگی قصد و نیت معرفی شده است.^(۷۹)

۲۶- در حوزه نظرات نویسندگان حقوقی و دکترین فرانسه باید گفت؛ اندیشه تفکیک مذکور، در رساله آقای گورف (Gorphe) به روشنی مشهود است. ایشان با بررسی مفهوم حسن نیت اشاره نموده اند: «نیت باید خوب باشد».^(۸۰) وی اضافه می نماید «نیت و اراده باید فعال و خوب باشند».^(۸۱) برای واضح تر نمودن اصطلاح «نیت فعال» وی به اصطلاح آقای بلوندل (Blondel) استناد نموده است. براساس گفته وی، برای داشتن حسن نیت، قصدی لازم است که با شکل دادن به انگیزه های درونی به عمل منتهی گردد.^(۸۲)

در قست دیگری از این رساله نیز اشاره شده «اراده صادقانه، مشروع و درست در حوزه گفتار در مرحله انعقاد قرارداد و در عمل نمونه حسن نیتی است که مورد نظر اخلاق و قانونگذار است».^(۸۳) در پردازش اخیر، آقای گورف مصادیق فعل را (گفتن، قرارداد بستن و ایفای تعهدات ناشی از آن را) به همراه اراده که به گفته وی نوعی دیگر از

77- Micro-Robert, par Alain REY, 1992, p.547.

78- "La bonne foi est un comportement loyal", Vocabulaire juridique, op.cit., p.104.

79- "La bonne foi est le souci de coopération, l'absence de mauvaise volonté et l'absence d'intention malveillance", Ibid., p.104-5.

80- GORPHE, th.préc., p.14.

۸۱- همان منبع، همان جا.

82- BLONDEL, L'action. Cité par GORPHE, th.préc., p.14.

83- GORPHE, th.préc., p.46.

قصد فعال است، بیان نموده است.

علاوه بر آن، اراده قانونگذار در مورد اجرای با حسن نیت قرارداد در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه به وسیله دو عامل بیان شده است. اول، اجرا که در دسته افعال قرار دارد و سپس حسن نیت که در دسته قصد و نیت جای دارد.

۲۷- با قبول اندیشه تفکیک بین قصد و نیت از یک سو و عمل از سوی دیگر، به صورت دو مرحله متوالی، حسن نیت باید به عنوان یک قاعده حقوقی و یک قاعده قضائی در حوزه حقوق مدنی ارزیابی و شناسائی شود. به بیان دقیق تر، در حوزه حقوق مدنی، صرفاً وجود حسن نیت در مرحله عمل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. چرا که، حوزه حقوق صرفاً افعال است و تبعاً در این محدوده نمی‌توان قصد و نیت را ارزیابی و شناسائی نمود.^(۸۴) به منظور روشن شدن این محدودیت در حقوق مدنی، می‌توان فرضی را که در آن، قاضی قصد رسیدگی به وجود حسن نیت در فردی دارد، مورد توجه قرارداد. در این فرض، تنها راه ارزیابی رفتارها، پیامدها و نتایج حالات درونی طرف قرارداد، بررسی امور واقعی خارجی است. به بیان دیگر، قاضی در این فرض برای اطلاع از وجود حسن نیت باید رفتار شخص و وضعیت اعمال و وقایع خارجی مرتبط با آن را مورد بررسی قرار دهد.

۲۸- نتیجه اینکه، در حوزه حقوق مدنی برای ارزیابی حالتی درونی مثل حسن نیت که با رفتار شخص مرتبط و منطبق می‌گردد تنها باید به افعال و بروز خارجی آن توجه نمود. با این توجه، رفتار طرفین قرارداد در هر کدام از مراحل قبل و حین اجرای قرارداد ملاک وجود حسن نیت آنها خواهد بود.

اما مسئله قابل طرح این است که برای داشتن حسن نیت، طرف قرارداد چگونه باید عمل نماید؟ آیا در حقوق فرانسه پاسخی برای این سؤال وجود دارد؟ این همان مسئله‌ای است که قبلاً با عنوان شرایط وجود حسن نیت در قرارداد مطرح شده است. برای پاسخگویی به سئوالاتی که تاکنون در زمینه «حسن نیت» مطرح شد^(۸۵) اوامر و نواهی مرتبط با موضوع را در حوزه حقوق مورد بررسی قرار خواهیم داد. با این توجه،

84- RIPERT, op.cit, n. 157, p.287.

۸۵- به شماره ۶ در متن مراجعه نمایید.

الزامات یاد شده در حوزه‌ها و عرصه‌های ظهور حسن نیت مورد بررسی قرار خواهد گرفت. یکی از عرصه‌های ظهور حسن نیت «تعهد به درستکاری» در قرارداد است که در «مبحث اول» مورد بررسی قرار خواهد گرفت. تجلی‌گاه دوم حسن نیت «تعهد به مشارکت در قرارداد» است که موضوع بررسی «مبحث دوم» قرار می‌گیرد.

مبحث اول: تعهد به درستکاری

۲۹- برای داشتن حسن نیت در قرارداد، اولین شرط، فقدان رفتار ناشایست در مرحله تشکیل و در مرحله اجرای قرارداد است.^(۸۶) در حقوق فرانسه وجود این ویژگی در قصد و نیت ابتدا با عدم اقدام به انجام اعمال نهی شده قانونی آشکار می‌شود.^(۸۷) «تدلیس»، «تقلب» و «سوءاستفاده از حق» به عنوان اینگونه اعمال غیر قانونی و نهی شده شناسائی شده‌اند. این اعمال، به عنوان مصادیق گوناگون سوءنیت در مرحله اجرای قرارداد می‌باشند. اما، از جهت دیگر، تنها طریق ارزیابی وجود حسن نیت در قرارداد، بررسی انجام اعمال مذکور خواهد بود. این ارزیابی در مرحله تشکیل قرارداد و اجرای آن صورت می‌پذیرد.

از سوی دیگر، علمای حقوق فرانسه این اعمال ناشایست قراردادی را به عنوان ابزار شناسایی و رعایت تعهد به درستکاری در قرارداد در نظر گرفته‌اند.^(۸۸) به فرض بروز یکی از این اعمال ناشایست قراردادی، تعهد به درستکاری نقض شده است. چرا که، رعایت این تعهد، بیانگر وجود صداقت قراردادی در هنگام تشکیل قرارداد و همچنین اجرای آن می‌باشد.^(۸۹)

۳۰- تعهد به درستکاری در قرارداد، ابتدا به صورت ترک فعل و تعهد منفی «فریب

۸۶- رک. فصل اول.

87- M. PLANIOL, Traité de droit civil, obligations, Droits réels, Par G. RIPERT, J. BOULANGER, t.II, L.G.D.J., Paris, 1957, n. 405, p.181 - RIPERT, op. cit., p.157 et s.- DESGORGES, th.préc., p.60.

88- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.32 et s.- DESGORGES, th.préc., p.57 et s.

89- Vocabulaire juridique, op.cit., p.488. - FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 51, p.42.

ندادن طرف قرارداد»^(۹۰) که نشانگر حداقل درستکاری و صداقت است شکل می‌گیرد.^(۹۱) با الهام از اندیشه حاکم بر تعهد منفی (ترک فعل)، الزام به «عدم سوء استفاده از ضعف دیگری»^(۹۲) با ایجاد آیین نامه خاص «شروط تحمیلی»^(۹۳) در حقوق فرانسه پیشنهاد شده است. در واقع، در چارچوب حقوق مصرف، شخص متخصص به علت شناخت فنی بیشتر و توان مالی بالاتر، معمولاً در وضعیت برتری نسبت به مصرف کننده قرار دارد.^(۹۴) بنابراین، قانونگذار اجازه مقابله با آن دسته از شروط تحمیلی شده از سوی متخصص را که به علت سوء استفاده از برتری خود نسبت به مصرف کننده به وی تحمیل نموده، صادر نموده است.^(۹۵) این دسته از شروط تحمیلی، توسط قانون شماره ۹۵-۹۶ مصوب اول فوریه ۱۹۹۵ در مورد شروط تحمیلی و معرفی قراردادها و نظم دهنده فعالیت‌های گوناگون اقتصادی و تجاری (J.O. fevr 1995. p. 1775)^(۹۶) مشخص و تصویب گردیده و متعاقباً در مواد 1-132، 2-133، 1-135 و 6-421 L قانون مصرف در دسته‌بندی جدید قانونی ارائه شده‌اند.^(۹۷)

۳۱- التزام به درستکاری و صداقت به صورت تعهد مثبت اطلاع رسانی نیز متجلی می‌گردد. با الهام از اندیشه کمک رسانی و حمایت از طرف ضعیف‌تر در قرارداد، تامین و انتقال اطلاعات به طرفی که به تنهایی و بدون کمک طرف دیگر قرارداد امکان کسب آگاهی لازم در خصوص موضوع را نداشته و بهره‌گیری لازم از موضوع در هنگام

90- JOURDAIN, rap.préc., p.123.

91- GORPHE. th.préc., p.45.

92- JOURDAIN, rap.préc., loc. cit.

۹۳- برای آشنایی بیشتر با موضوع رک. پرفسور فلیپ سیمیلر، راه حل حقوق فرانسه در مقابله با شروط تحمیلی در قراردادها، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش ۲۴-۲۳، ۱۳۷۷، ص ۲۳۹ به بعد.

۹۴- برای آشنایی بیشتر با موضوع رک. پرفسور ژان کله اولوا، معرفی حقوق مصرف با مقدمه‌ای از مترجم، ترجمه دکتر عباس قاسمی حامد، مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۲۳، ۱۳۷۷، ص ۲۳۹.

95- JOURDAIN, rap.préc., p.123.

96- Cass.civ., 1e, 3 janv, 1996: D.1996, I.R., p.47. - Cass.civ., 1e, 30 janv. 1996: D.1996, J.P., p.228.

97- G. PAISANT, Les clauses abusives et la présentation des contrats dans la loi n. 95-96 du 1er fevr 1995, D. 1995, Chron., p.100 et s.

اجرای قرارداد نیز تبعاً برای او ممکن نیست، به عنوان موضوع تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد پیش‌بینی شده است.^(۹۸) براساس نظر اکثر مولفین حقوقی فرانسوی، این تعهد بر مبنای حسن نیت و از طریق تعهد به درستکاری شکل گرفته است.^(۹۹) چرا که تعهد به درستکاری که از طریق اصل حسن نیت^(۱۰۰) در حوزه حقوق وارد شده است چیزی جز تبلور عملی اصل مذکور در روابط قراردادی در حوزه عملکرد و رفتار خارجی و بیرونی نیست.

با توجه به مراتب یادشده و با ملاحظه ضرورت رعایت حسن نیت در قانون مدنی فرانسه، عمومی سازی نظریه درستکاری در حقوق قراردادها موجب تضعیف جایگاه حسن نیت نمی‌گردد.^(۱۰۱)

۳۲- در حوزه اجرا و عمل، قاضی تنها یک راه برای احراز حسن نیت طرف قرارداد دارد. وی ملزم به بررسی افعال و اعمال هریک از طرفین که حسن نیت وی مورد سؤال است، می‌باشد. اگر قاضی نشانه‌ای بیابد که گویای عدم رعایت تعهد به درستکاری توسط یکی از طرفین باشد، حکم خواهد داد که طرف مذکور تعهد خود به درستکاری در قرارداد را رعایت ننموده است و در قرارداد حسن نیت نداشته است. لذا، نقض تعهد به درستکاری با نقض تعهد منفی «فریب ندادن دیگری» و یا با نقض تعهد مثبت «تامین و انتقال اطلاعات به طرف دیگر قرارداد» صورت می‌پذیرد.

98- FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 50, p. 41.

99- STARCK, (Obligations, 2, contrat), op.cit., Par ROLAND et BOYER, p.494 et s. - J. CALAIS-AULOY et F. STEINMETZ, Droit de la consommation, 6e éd., Dalloz, 2003, n. 51 et s., p.52 et s. - F. COLLART DUTILLEUL et Ph. DELEBECQUE, Contrats civils et commerciaux, Précis dalloz, 3e éd., 1996, n. 211, p. 179 - Ph MALAURIE et L. AYNES, Les contrats spéciaux, Cujas, 11e éd., 1998, no309, p.210 - LUCAS de LEYSSAC, art.préc. p.308. - ALISSE, th. préc., p.59. - BOYER, th. préc. n. 220. - PICOD, op.cit., n. 97, p.114. - DESGORCES, op.cit., p.51. - FABRE-MAGNAN, op.cit., p.42. - GHASEMI HAMED, (L'obligation précontractuelle de renseignement), Mémoire précité, p.42.

100- GHESTIN, (Traité de droit civil, la formation du contrat), op.cit., n. 255, p.231.

101- DESGORCES, th.préc., p.47.

۳۳- التزام به صداقت و عدالت به همان اندازه که در مورد تعهد واجد اهمیت است، در مورد متعهدله نیز دارای اهمیت می‌باشد.^(۱۰۲) این تعهد، رفتاری صادقانه را در زمان انعقاد قرارداد و اجرای آن به متعهد تحمیل می‌نماید. متعهدی که از حق خود سوء استفاده نماید^(۱۰۳) یا مرتکب تدلیس گردد مطمئناً از تعهد به درستکاری خود تخطی نموده است. تعهد مذکور، وی را ملزم به پرهیز از هرگونه تقلب^(۱۰۴) و رفتار مظنون می‌نماید.^(۱۰۵)

۳۴- متعهدله نیز ملزم به درستکاری در قرارداد می‌باشد.^(۱۰۶) تعهد مذکور الزام به داشتن صداقت در زمان انعقاد قرارداد را برای وی به همراه می‌آورد. لذا، متعهدله باید از تدلیس، نادرستی و انجام افعالی که اجرای قرارداد را یا مشکل‌تر یا غیر ممکن می‌سازد پرهیز نماید.^(۱۰۷) به بیان دیگر «او نباید هیچ‌گونه حرکتی که انجام قرارداد را برای متعهد سنگین‌تر و مشکل‌تر نماید، انجام دهد».^(۱۰۸)

۳۵- در دهه اخیر، این «تعهد واقعی حقوقی»^(۱۰۹) در حقوق فرانسه به خوبی توسط علمای حقوق پردازش شده و توسعه پیدا کرده است.^(۱۱۰) ضمناً تعهد به درستکاری به

102- TERRE, SIMLER, LEQUETTE, op.cit., n. 415, p.348

103- RIPERT, op.cit., n. 40, p.74. - STARCK, (Obligations, 2, contrat), op.cit., par ROLAND et BOYER, n. 1201, p.497.

104- Cass. soc., 30 avril 1987: Bull. civ., V, n. 237, p.152; RTD civ., 1988, 531, obs. MESTRE.

105- Cass.civ., 1e, 31 mars 1992: Bull. civ., 1, n. 93, p.62; JCP éd.G., 92, IV, 1635.

106- TERRE, SIMLER, LEQUETTE, op.cit., n. 415, p.348. - Cass.civ., 3e, 15 déc 1976: Bull. civ., III, n. 465, p.354; RTD. civ., 1977, 340, obs. CORNU. - Cass.civ., 3e, 11 mai 1976: D. 1978, 269, note TAINNE, Rép. not. Defrénois, 1977, I, 456, note AUBERT.

۱۰۷- همان منبع، همان جا.

108- STARCK, (Obligations, 2, contrat), op.cit., par ROLAND et BOYER, n. 1201, p.497. - Cass.civ. 3e, 5 juin 1968: D. 1970, 453, note JESTAZ.

109- GORPHE, th.préc., p.45.

110- Y. PICOD, Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat, L.G.D.J., Préface de G. COUTURIER, Paris, 1989.

صورت رسمی در قانون n91-593 مصوب ژوئن ۱۹۹۱ درج گردیده است.^(۱۱۱)
 با توجه به مراتب فوق، تعهد به درستکاری تبلور اصل حسن نیت در عمل است.^(۱۱۲)
 تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در قرارداد نیز بر مبنای تعهد به درستکاری و از طریق آن
 شکل گرفته و پا به عرصه وجود می‌گذارد.^(۱۱۳)

مبحث دوم: تعهد به همکاری و مشارکت

۳۶- داشتن حسن نیت در قرارداد نه تنها به معنای پرهیز از هرگونه رفتار قراردادی ناشایست می‌باشد بلکه، حسن نیت داشتن در قرارداد، ملازم اجرای قرارداد با اراده صحیح و بکار بستن تمامی سعی و تلاش برای اجرای کلیه تعهدات نیز خواهد بود. به طور سنتی، قرارداد به عنوان محصول تضاد منافع طرفین آن^(۱۱۴) که هریک از آنها تفکر، اراده و اهداف متفاوتی را دنبال می‌نمایند در نظر گرفته می‌شد.^(۱۱۵) اما امروزه، قرارداد محل تجلی و ملاحظه تعادل نسبی در موضوع تعهدات مربوطه می‌باشد.^(۱۱۶) ویژگی‌های تعهدات به تسلیم و اجرا و تخصصی و پیچیده بودن آنها موجب گردیده تا رویه قضایی تعهد به همکاری و مشارکت بین طرفین قرارداد را تایید نماید.^(۱۱۷) امروزه در اجرای قرارداد، این تعهد که مبنای خود را از حسن نیت قراردادی^(۱۱۸) بدست

۱۱۱- در ماده ۴ این قانون، همچنین در ماده 1-212.L کد مصرف فرانسه (L. n.93-949, 26 juill. 1993) تعهد به درستکاری و تعهد به انتقال اطلاعات تصریح شده است.

112- GORPHE, th.préc., p.46.

113- GHASEMI HAMED, (L'obligation précontractuelle de renseignement), Mémoire précité, p.42.

114- Y. PICOD, L'obligation de coopération dans l'exécution du contrat, JCP éd.G., n.6, I, 1988,3318 n.1. - FABRE-MAGNAN, op.cit., n.53, p.45.

115- RIPERT, La règle morale, op.cit., n.40.

116- J. MESTRE, D'une exigence de bonne foi à un esprit de collaboration, RTD civ., 1986, p.100.

117- Cass.civ., 28 nov. 1905: D. 1909,I,193.- Cass. soc., 21 oct., 1982: Gaz. Pal., 1984, Pan.jur., p.141.

118- LYON-CAEN, art.préc., n.9 - DESGORCES, th.préc., p.18.

می آورد به نحو وسیعی در اشکال مختلف خود در حقوق فرانسه مشاهد می گردد.^(۱۱۹)
 ۳۷- براساس نظر برخی مولفین فرانسوی «نظریه همکاری و مشارکت در آغاز توسط رویه قضایی در زمینه تشکیل قرارداد مورد توجه قرار گرفته است.»^(۱۲۰) به نظر برخی دیگر، تعهد به همکاری و مشارکت همانگونه که در زمان تشکیل قرارداد وجود دارد در زمان اجرای آن نیز وجود خواهد داشت.^(۱۲۱)

۳۸- با وجود اینکه تعهد به همکاری و مشارکت در زمان انعقاد قرارداد و همچنین اجرای آن مورد قبول واقع شده، به نظر می رسد که تعهد مذکور جلوه دیگری از حسن نیت در مرحله اجرای قرارداد است. به بیان دیگر، داشتن حسن نیت در مرحله اجرای قرارداد، زمینه این نوع همکاری را مابین طرفین قرارداد فراهم می آورد.^(۱۲۲) این «کار دسته جمعی»^(۱۲۳) که دو اراده متضاد طرفین قرارداد را برای برقراری تعادل هماهنگ می نماید در یک رابطه قراردادی متجلی می گردد.^(۱۲۴) التزام مذکور «عملاً هر زمان که طرفین منافع کاملاً متضاد ندارند و یا لاقلاً در قسمتی از اهداف اشتراک دارند وجود دارد.»^(۱۲۵)

التزام به همکاری که می تواند در طبیعت قرارداد محسوس و آشکار باشد^(۱۲۶) در قراردادهای با اجرای پیاپی (متوالی) (execution successive)^(۱۲۷) خصوصاً در حقوق تجارت بین الملل نقش مهمی را ایفا می نماید. در زمینه قراردادهای

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

119- Y.PICOD, La clause résolutoire et la règle morale, JCP éd.G., n. 20, I, 1990, 3447, n.6.

120- PICOD, (L'obligation de coopération dans l'exécution du contrat), art.préc.,n. 3.

121- FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 53, p.44.

122- WEILL et TERRE, Les obligations, Dalloz, 4e éd., 1986, n. 357, p.361.

123- Vocabulaire juridique, op.cit., p.146.

124- R. DEMOGUE, Traité des obligations en général, t VI, 1923-1933, n. 3

125- FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 53, p.45.

126- TERRE, SIMLER, LEQUETTE, op.cit., n. 416, p.350

127- PICOD, (l'obligation de coopération dans l'exécution du contrat), art.préc., n.7 - FABRE-MAGNAN, op.cit, p.351.

طولانی مدت^(۱۲۸) تغییرات قیمت و شرایط، طرفین را ملزم به همکاری در مرحله اجرای قرارداد می‌نماید.^(۱۲۹)

۳۹- توسعه صنعت رایانه، عکس‌العمل رویه قضایی را در رابطه با تعهد به همکاری برانگیخته است.^(۱۳۰) در قراردادهای مرتبط با رایانه و امور انفورماتیک، طرفین باید برای راه‌اندازی سامانه و سیستمی که بابت نتیجه مورد نظر قرارداد حداکثر مطابقت را داشته باشد با یکدیگر همکاری نمایند.^(۱۳۱)

به نظر دموگ (Demogue) یکی از نتایج کمک و همکاری بین طرفین قرارداد، تعهد هریک از طرفین به مطلع نمودن طرف مقابل در مورد وقایعی است که آگاهی از آنها برای اجرای قرارداد مفید خواهد بود.^(۱۳۲) در این صورت، تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد شکل می‌گیرد. براساس این تعهد، منافع طرفین قرارداد ایجاب می‌نماید که با یکدیگر همکاری نمایند و تعهدی متقابل به همکاری، همیاری و اطلاع‌رسانی به طرف مقابل خود را پایه‌ریزی نموده و ایفا نمایند.^(۱۳۳) این تعهد، یکی از نمونه‌های التزام به همکاری بین طرفین در اجرای قرارداد می‌باشد.^(۱۳۴)

پردازش و توسعه این جنبه از مفهوم همکاری (که شامل تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در روابط قراردادی می‌باشد) هریک از طرفین را ملزم به مشارکت واقعی در قرارداد می‌نماید.^(۱۳۵) تنها متعهد به تعهد اصلی (ناشی از قرارداد) نیست که باید با طرف

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۲۸- در مثال قرارداد فروش نفت یا گاز برای دو دهه.

129- G. MORIN, le devoir de coopération dans les contrats internationaux, Droit et pratique du commerce international, 1980, p.9 et s.

130- Paris, 18 juin 1984 : Lamy, Droit de l'informatique, sous la direction de M. VIVANT, par VIVANT et STANC, 1986, n.4, p.22.

131- Paris, 26 juin, 1985 : RTD civ., 1986, 102, Obs . MESTRE.

132- DEMOGUE, (Traité des obligations en général), op.cit., t.VI, n.29, p.38. n.3, p.8. n. 12 et s., p.17 et s.

133- LYON-CAEN, art.préc., n.9, p.83.

134- BOYER, th.préc.,p.29. - PICOD, (L'obligation de coopération dans l'exécution du contrat), art.préc., n. 11,12. - FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 438, p.351.

135- PICOD, (L'obligation de coopération dans l'exécution du contrat), art.préc., n.3 et n.12 - COLLART DUTILLEUL et DELEBECQUE, op.cit., n.218, p.185.

دیگر همکاری نماید. به نظر می‌رسد متعهدله نیز همانند متعهد باید به منظور اجرای هر چه بهتر قرارداد همکاری لازم نماید. لذا، برای دستیابی به نتیجه دلخواه در تعهدات، هر دو طرف قرارداد باید با یکدیگر همکاری لازم را داشته باشند.^(۱۳۶)

۴۰- بنا به مراتب فوق، حسن نیت^(۱۳۷) (که وضعیت درونی فرد می‌باشد) در دنیای واقعی خارجی دارای دو جنبه عملی است: اول درستکاری و سپس همکاری و مشارکت. تنها راه ارزیابی این مفهوم درونی در حوزه حقوق مدنی بررسی عملکرد و رفتار ظاهری فرد می‌باشد.

با این نگاه، علیرغم درج عنوان حسن نیت در قانون مدنی فرانسه بدون اشاره به مفاهیم درستکاری و همکاری به نظر نمی‌رسد که بتوان این دو اثر ساخته دست رویه قضایی و دکترین را که تجلی خارجی و عملی حسن نیت در روابط پیش قراردادی و قراردادی است، از یکدیگر تفکیک نمود.^(۱۳۸) باید اضافه نمود، در حقوق فرانسه دو مفهوم یادشده نسبت به حسن نیت مرجح شناخته نشده‌اند.^(۱۳۹)

تعهد به تامین و انتقال اطلاعات در قرارداد بر مبنای دو زمینه بروز خارجی اصل حسن نیت شکل می‌گیرد. زمینه‌های یادشده تعهد به درستکاری و تعهد به همکاری است.^(۱۴۰) به بیان دقیق‌تر، این دو جنبه، ضرورت رعایت تعهد به دادن اطلاعات در قرارداد را توجیه می‌نماید. لذا، تعهد مذکور می‌تواند بر مبنای بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه پایه‌ریزی گردد.^(۱۴۱) اما، نباید فراموش نمود که مفهوم پیش قراردادی این تعهد، مبتنی بر تجلی حسن نیت در روند انعقاد قرارداد در تعهد به درستکاری است.^(۱۴۲)

136- STARCK, (Obligations, 2, contrat), op.cit., par ROLAND et BOYER, n.1202, p.498.

۱۳۷- مفهوم مندرج در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه

138- DESGORCES, th.préc., p.44,47 et s.

۱۳۹- همان منبع، همان جا.

140- PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., p.5.

141- FABRE-MAGNAN, op.cit., n. 438, p.351. - PICOD, (Le devoir de loyauté dans l'exécution du contrat), op.cit., n.47, p.39.

142- PICOD, ibid., p.13.

PRINCIPALES ABREVIATIONS

Al. : Alinéa.

Art.: Article.

Art. préc.: Article précité

Bull.civ.: Bulletin des arrêts des chambres civiles de la Cour de cassation.

Cass. civ.: Cour de cassation, chambre civile.

Cass. com. : Cour de cassation, chambre commerciale.

Cass. soc. : Cour de cassation, chambre sociale.

Chron. : Chronique.

Ed. : Edition.

Gaz. Pal. : Recueil Gazette du Palais.

Ibid. : Au même endroit.

In. : Dans.

JCP éd.G. : Juris-Classeur Périodique édition générale.

J.P. : Jurisprudence.

L.G.D.J. : Librairie générale de droit et de jurisprudence.

Litec. : Librairie Technique.

Loc.cit.: A l'endroit cité. (Loco citato).

N. : Numéro.

Obs. : Observations.

Op. cit. : Ouvrage précité. (Opus citatus).

P. : Page.

P.U.F. : Presse Universitaire de France.

Rap. Préc. : Rapport précité.

RTD civ. : Revue trimestrielle de droit civil.

S. : Suivant.

T. : Tome.

Th. : Thèse de doctorat.

Th. préc. : Thèse précitée.

Vol. : Volume.

